

ABD BAŞKANLARININ DIŞ POLİTİKA KARNESİ: İNSANİ AÇIDAN DEĞERLENDİRME (1993-2024)

Seda Gözde TOKATLI¹

Özet: Soğuk Savaş sonrası dönemde, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) siyasi, güvenlik ve ekonomik politikalarında önemli değişimler yaşanmıştır. ABD, tek kutuplu yapısal düzen içerisinde problem çözücü politikalar yürütmeye büyük önem göstermiştir. Yeni dönemde dünyanın herhangi bir bölgesinde meydana gelen bir gelişme, Amerikan çıkarlarını doğrudan ilgilendirmese bile, ABD'nin sorunlara kayıtsız kalması mümkün olmamıştır. Ancak ABD'nin giderek artan içe dönük uygulamaları, ortak sorunlar karşısında ulusal çıkarlarına uygun hareket etmesi ve uluslararası yapıyı kendi çıkarlarına göre yönlendirme çabası, sistem içerisindeki yetkinliğini zamanla kaybetmesine yol açmıştır. ABD'nin maddi kabiliyetlerine öncülük vererek izlediği politika, ulusal ve uluslararası yönetimdeki rolünün gerilemesine yol açmıştır. ABD, uluslararası arenada ve uluslararası kuruluşlar üzerinde sahip olduğu güç ve yetkilerini kaybederken, kuruluşunda büyük öneme sahip olan demokrasi, uluslararası hukuk ve insan hakları kavramlarını hiçe sayarak mevcut meşruiyetini de zedelemiştir. Dönüşen yapısal düzen içerisinde bireyi ön plana çıkaran politikaların yerini revizyonist, değişimi amaçlayan ve maddi güç unsurlarının daha fazla ön plana çıktığı bir anlayış hâkim olmuştur. Bu çalışma, Soğuk Savaş sonrası dönemde göreve başlayan Bill Clinton döneminden Joe Biden dönemine kadar ABD'nin dış politika karnesini ele alacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Uluslararası Sistem, Amerika Birleşik Devletleri, İnsan Hakları.*

Article Category: Political Science / International Relations

Date of Submission: 29.07.2024

Date of Acceptance: 09.08.2024

---

¹ İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı,
Email: sedagozde.tokatli@idu.edu.tr.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1880-1338>.

THE FOREIGN POLICY REPORT CARD OF THE US PRESIDENTS:**AN ASSESSMENT FROM A HUMANITARIAN POINT OF VIEW (1993-2024)**

Abstract: In the post-Cold War period, there have been significant changes in the political, security, and economic policies of the United States (U.S.). The U.S. has shown great importance to conducting problem-solving policies within the unipolar structural order. Even if a development occurring in any region of the world in the new period does not directly concern American interests, it has not been possible for the U.S. to remain indifferent to problems. However, in time, increasing inward-looking practices of the U.S., its acting in accordance with its national interests in the face of common problems, and its efforts to direct the international structure according to its own interests have led to losing its competence within the system. The policy followed by the U.S. by leading its financial capabilities has led to the decline of its role in national and international governance. While the U.S. has lost the power and authority it has in the international arena and over international organizations, it has also damaged its current legitimacy by ignoring the concepts of democracy, international law, and human rights, which are of great importance in the U.S. organization. A revisionist, change-oriented understanding prevails in the place of policies that bring the individual to the forefront in the transforming structural order, and material power elements come to the fore more. This study will cover the foreign policy report card of the U.S. from the period of Bill Clinton, who took office in the post-Cold War period, to the period of Joe Biden.

Keywords: *International System, United States of America (U.S.), Human Rights.*

Giriş

Soğuk Savaş'ın sona ermesini müteakiben, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dış politikasında köklü değişimler meydana gelmiştir. Soğuk Savaş sonrası ABD dış politikası, küresel güç dinamikleri, uluslararası güvenlik tehditleri ve küresel ekonomik koşullara bağlı olarak evrilmiştir. Sovyetler Birliği'nin 1991'deki çöküşü, ABD'yi tek kutuplu dünya düzeninin lideri olarak konumlandırmıştır. Bu dönemde, ABD, küresel liderlik rolünü üstlenmeye devam etmiştir. ABD, tek kutuplu dünya düzenindeki rolünü sürdürürken, yeni tehdit ve fırsatlarla başa çıkma stratejileri geliştirmiştir. Bu süreçte, insan hakları, uluslararası iş birliği, ticaret ve güvenlik gibi konular sürekli olarak gündemde kalmıştır. Soğuk Savaş döneminde benimsenen geleneksel güvenlik anlayışı “*devletlerin güvenliği*” temelinde şekillenirken, Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik daha çok “*insan güvenliği*” temelinde tanımlanmaya başlanmıştır. “*İnsani müdahale*” kavramının “*koruma sorumluluğu*” doktrini ile kullanılması egemenliğin sadece hak değil, aynı zamanda devletlere karşı tanınan bir sorumluluk olduğunu da ön plana çıkarmıştır.

Bu makale, Amerikan dış politikasının uygulama aşamasında iç siyasi dinamiklerin de göz önünde bulundurulduğu süreçlerle birlikte ABD'nin demokrasi, insan hakları ve özgürlükler ekseninde küresel bir güç olma peşinde farklı coğrafyalarda değişken politikalar izlediğini ve söz konusu politikaların ortak noktasının Amerikan çıkarları olduğunu ileri sürmektedir. ABD'nin değer-çıkar ikilemi arasındaki kalarak, zamanla çıkar eksenli dış politikaya yönelik artan eğilimi, normatif temellere dayandırılarak inşa edilmiş olan güç basamaklarını ise arka plana atmaktadır. Bu kapsamda, Liberal Kurumsalcılık kuramı ile ele alınan bu çalışmada, ABD'nin liberal dünya düzeni içerisinde rıza oluşturarak yönetme anlayışı, kurumsal yapılar üzerindeki hâkimiyeti ve normatif değerlere yaptığı vurgu incelenmiş ve dünya liderliği veya hegemonya kavramı ile bunun çözümlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, normatif güç ile ilişkilendirilen Liberal Kurumsalcı teori çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır.

Makalenin birinci bölümünde Liberal Kurumsal yapıyı ele alarak normatif gücün inşasına odaklanılmış ve insan hakları, demokrasi ve uluslararası hukuk gibi kavramların tahakküm kavramına nasıl hizmet ettiği gösterilmek istenmiştir. Liberal Kurumsal çerçevede ele alınan bu çalışma, ABD kurumlarının evrensel değerlerin yayılmasında oynadığı rolü ön plana çıkararak, ülkelerin zaman içerisinde dış politika kararlarında yaşanan değişimi bunun yansımaları olarak değerlendirmektedir. ABD liderliğinde inşa edilen liberal düzeninin erozyona uğradığı 21. yüzyıl içerisinde ABD Başkanlarının izlediği dış politika stratejilerinde,

ulusal strateji belgeleri de önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışma, Doğu (Asya) merkezli bir dünya düzeninde doğru evrilmekte olan küresel düzen içerisinde Batılı değerler tarafından inşa edilen uluslararası kurum ve kuralların kabulünün eskiye nazaran daha fazla zorlaştığını, evrensel değerlerin takipçisinin veya koruyucusunun artık ABD olmadığını ve Batı güdümünde inşa edilen merkezi yapılaşmaların görevlerini eskisi gibi yerine getiremediği yönündeki hipotezi güçlendirmeyi amaçlamaktadır. ABD'nin dış politikasında yaşanan gelişmeler, diğer devletlerin ve uluslararası kuruluşların stratejilerinde de önemli değişimlere yol açmıştır. ABD'nin değişen konjonktürde ulusal yapı içerisinde aldığı kararların uluslararası alandaki uygulamalara ters düşmesi de sistem içerisindeki inandırıcılığının zaman içerisinde kaybetmesine yol açmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, ABD Başkanlarının dış politika karnelerini değerlendirirken, insan hakları açısından birkaç önemli faktörü göz önünde bulundurmaya çalışılmaktadır. ABD'nin dış politikası, genellikle insan hakları ve demokrasi gibi evrensel değerleri teşvik etme amacı taşısa da, bu hedeflere ulaşma şekli ve uygulamaları zaman içinde değişkenlik göstermiştir. 21. yüzyılda ABD'nin “*Önce Amerika*” ilkesi temelinde izlediği çıkar odaklı dış politika anlayışı ve diğer bazı ülkelere çifte standart yaklaşımı çerçevesinde gelişen diplomatik yaklaşımı, insan hakları karnesine de olumsuz olarak yansımıştır. ABD Başkanlarının dış politika karneleri, insan hakları açısından bakıldığında oldukça karmaşıktır. Başkanlar, genelde, ulusal güvenlik çıkarları ve uluslararası hukuk ilkeleri arasında dengede kalarak insan hakları politikalarını şekillendirmişlerdir. Bu süreçte bazı Başkanlar insan hakları konusunda daha aktif bir tutum sergilerken, diğer bazıları da ulusal güvenlik veya stratejik çıkarlar nedeniyle bu konuları görmezden gelmiş ve bu nedenle çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Ancak her Başkan'ın politikaları, doğal olarak, yönettikleri dönemin uluslararası koşulları ve iç politik olayları temelinde şekillenmiştir. Paul Kennedy'ye göre, ABD, sonunda diğer tüm hegemon güçler gibi bir noktada düşüşe geçecek ve mevcut konumunu kaybedecektir.² Nitekim ABD'nin sistem içerisindeki liderlik vasfının gerilediği yönünde tartışmalar da son yıllarda hız kazanmaktadır. Bu konu özellikle 2003 Irak Savaşı ardından işlenmeye başlanmış ve 2000'lerde Rusya'nın toparlanması ve 2010'larda da Çin'in hızlı ekonomik yükselişi nedeniyle popüler bir akademik tartışma haline gelmiştir. Bu süreçte, devlet merkezli tehdit unsurunun ortadan kalkması ile devletlerin düşmanlarını direkt olarak tanımlayamadığı yeni bir döneme de geçiş yapılmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde

---

² Paul Kennedy (1987), *The Rise and Fall of Great Powers: Economic Chance and Military Conflict From 1500 to 2000*, New York: Random House, ss. 514-540.

düşmanın eskiye nazaran daha az görünür olması jeopolitik belirsizliğe yol açarken, istihbarat kavramına olan bakış açısını da haliyle değiştirmiştir.

Bu çalışma, 20. yüzyılın başları itibariyle yükselişe geçen ABD'nin ekonomik gücünün eş zamanlı olarak uluslararası düzenin siyasi ve askeri unsurlarına da sirayet etmesiyle İkinci Dünya Savaşı'nın sonu itibariyle Washington'ın dünya liderliğine gelmesini normatif gücünün temelleri üzerinden ele alırken, 21. yüzyıldan itibaren ABD'nin yaşadığı siyasi, ekonomik ve değer temelli güç kaybını ön plana çıkararak, Amerika'nın normatif gücünün sistem içerisindeki dönüşümünü incelemeyi amaçlamaktadır.

1. Liberal Kurumsalcılık Teorisi Çerçevesinde ABD Dış Politikası

Uluslararası yapı içerisinde yer alan aktörlerin birbiri ile artan iş birliği hem “örümcek ağı” gibi karışık bir şekilde, hem de “karmaşık karşılıklı bağımlılık” çerçevesinde iç içe geçmiş şekildedir.³ ABD'nin neoliberal politikaları hem ülke içinde, hem de uluslararası düzeyde büyük bir etki yaratmıştır. Neoliberalizm, serbest piyasa ekonomisini teşvik eden, devlet müdahalesini azaltan ve özelleştirmeyi destekleyen bir ekonomik ve politik felsefedir. ABD'nin neoliberalizme olan bağlılığı, özellikle 1980'lerden itibaren belirgin hale gelmiştir. Ronald Reagan'ın Başkanlığı sırasında (1981-1989), neoliberal politikalar, ABD'de geniş ve açık bir şekilde benimsendi. Örneğin, vergi indirimleri, deregülasyon (regülasyonların kaldırılması) ve özelleştirme bu dönemin öne çıkan kavramları ve politikalarıydı. Reagan'ın politikaları, serbest piyasa prensiplerinin yaygınlaşmasına ve devlet müdahalesinin azalmasına yol açtı. Bill Clinton döneminde de (1993-2001) ABD'de neoliberalizmin uygulanması devam etmiştir. Özel sektörün genişlemesi, ticaret anlaşmaları (örneğin NAFTA) ve piyasayla barışık sosyal güvenlik reformları bu dönemde de hızlanarak uygulandı. Clinton yönetimi, birçok neoliberal politikayı sürdürdü ve hatta bazılarını genişletti. Bill Clinton yönetiminin diğer ülkeler üzerinde uygulamaya koyduğu genişleme stratejisi “Washington Uzlaşısı” ilkeleri çerçevesinde yürütülmüştür. Clinton'ın serbest piyasanın önündeki müdahaleci engellerin kaldırılmasına yönelik aldığı önlemler, mali ve finans politikalarındaki genişleme reformları ve uluslararası yatırım ağının değişmesine yönelik yapılan anlaşmalar, bu tarz bir dış politikanın yansımasıdır.

Uluslararası İlişkiler literatüründe neoliberalizm olarak da kaydedilen Liberal Kurumsalcılık teorisinin karşılıklı bağımlılıklar ışığında çizmiş olduğu ABD'nin dünya liderliği yönündeki imajı, Washington'ın sahip olduğu ekonomik, siyasi, askeri ve stratejik üstünlük ile birlikte,

³ Robert Keohane & Joseph S. Nye (2011), *Power and Interdependence*, New York: Longman, ss. 19-31.

etkileşim içerisinde bulunan aktörlerin -ABD ile eşit düzeyde olmamalarına rağmen- kazan-kazan (*win-win*) sonucunu doğuracak liberal uluslararası düzene bağlılıklarına ve Washington'ın bu sistemin garantörü olduğu yönündeki inançlarına dayanmaktadır. Örneğin, ABD öncülüğünde inşa edilen neoliberal kurumsalcılığın en önemli aktörleri olan IMF (Uluslararası Para Fonu), WB (Dünya Bankası) ve G-7 gibi uluslararası kuruluşlar aracılığıyla neoliberal politikalar desteklenerek, küreselleşmenin gelişmesine önemli katkılar sağlanmıştır. Bu sayede, birçok devlet, eşit statüde olmasalar da, gelişimlerinin devamını sağlayan ABD ve mevcut uluslararası sisteme destek vermişlerdir.

20. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle etkinliği ifade edilen Amerikan hegemonyası, devlet yapısı kadar ulusüstü ilişkilerin de belirleyici olduğu ve liberal hüviyet kazanmış yeni uluslararası düzende, rızaya dayalı, iş birlikçi ve entegre edici özellikleriyle, güç dengelerini empoze eden baskıcı bir hegemon yaratmak yerine, Batılı partnerleri tarafından uluslararası siyaseti düzenlemeye davet edilen bir nevi “*sembolik imparatorluk*” olarak değerlendirilmiştir.⁴ Yapısal liberalizm teorisinde hegemon aktör olarak, ABD, piyasa karşıtı bir ekonomik model uygulayan Sovyetleri dengelemenin yanı sıra, Batı Avrupalı partnerleri arasında ve Sovyetlere karşı onların yanında -NATO sayesinde- güvenlik dengesini de kurarak, Avrupa'daki mevcudiyetini sürdürmeyi amaçlamış ve bunda başarılı olmuştur.

ABD, İkinci Dünya Savaşı'na doğru giden yolda, o zamana kadar dünyanın geri kalanından kendisini izole eden politikalarından sıyrılarak, küresel dünya düzeni içerisinde etkili bir dış politika yürütmeye başlamıştır. Washington, İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistem içerisinde kendisini tek ve en güçlü ülke ilan etmiş; bunu sahip olduğu nükleer teknolojiyi Japonya'da siviller üzerinde atom bombasını test ederek tüm dünyaya göstermiş ve giderek daha aktif bir dış politikaya izlemeye başlamıştır. ABD, bu süreçte Soğuk Savaş'tan da galip çıkmayı başarmıştır. ABD, 11 Eylül (9/11) terör saldırılarına kadar olan süreçte, uluslararası sistemde yapıcı, iş birlikçi ve uluslararası hukuka uygun hareket etmeye genelde önem vermiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ise, ABD'nin uluslararası kurumlardaki rolü ve uluslararası normlara yaklaşımı, daha çok güç politikaları ve ulusal çıkarla uygun olarak şekillenmeye başlamıştır.

ABD'nin dış politikası, büyük ölçüde stratejik çıkarlar ve güç dengesi ile şekillenir. ABD'nin kendi ulusunun çıkarlarını Ortadoğu başta olmak üzere dünyanın her yerinde savunmaya başlamasıyla, yeniden “*Realist*” görüşe dönüldüğü ve bunun 11 Eylül saldırıları sonrasında

---

⁴ Geir Lundestad (1986), “Empire by Invitation? The United States and Western Europe, 1945-1952”, *Journal of Peace Research*, Cilt 23, Sayı: 3, ss. 263-277.

pekiştiği görülmüştür.⁵ Christopher Layne, ABD Başkanlarının Demokrat veya Cumhuriyetçi olmalarına bakılmaksızın, hepsinin Amerikan hâkimiyetini muhafaza etmeye yönelik amaçlarının bulunduğunu, fakat tek kutuplu anın artık sona erdiğini dile getirmiştir.⁶ ABD'nin dış politikasında, özellikle seçim dönemlerinde iç politik baskıların etkisi göz önünde bulundurulsa da, temel stratejik hedefler genellikle ulusal çıkarlar doğrultusunda şekillenmektedir. ABD'nin değer-çıkar ikilemi arasındaki kalarak çıkar eksenli dış politikaya yönelik artan eğilimi ise, normatif temellere dayandırılarak inşa edilmiş olan uluslararası düzenin temel ilkelerini arka plana atmaktadır.

Liberal uluslararası düzenin işleyişini ABD'nin demokratik, hukuka dayalı, tahmin edilebilir, şeffaf ve iş birliğine açık siyasal devlet yapısı ve finansal kurumlarının sağlam yapısıyla ifade eden Ikenberry, normatif değerler ışığında ortaya koyduğu hegemonik düzende ABD'nin liderliği azalsa da, sistemin Washington'ı hâlâ belirleyici yapacağını düşünmektedir.⁷ ABD dış politika yapım sürecine yön veren temel unsurlardan birisi de “*meşruiyet*” ilkesi olmuştur. ABD'nin her türlü dış politika davranışını meşru olarak sayması, Amerikan kamuoyu ve karar alıcılarında, kendi ulusal çıkarlarının sağlanması için yeterli bir neden olarak görülmektedir.

2. ABD Başkanlarının Dış Politika Karnesi

ABD yönetimi içerisinde seçim sonrası koltuğu devir alan her yeni yönetim, kendi ulusal ekonomik veya politik stratejilerini tanımlayarak ve bunu dünyaya ilan ederek, uluslararası sistem içerisindeki izleyeceği yolu açıkça ifade etmiştir. Amerikan politika yapıcıları, politikalarını oluşturur ve uluslararası kamuoyuna izah ederken, ulusal çıkarlarını daha çok İdealizm prizmasından ifade etmektedirler. Nitekim iki kutuplu yapının sona ermesiyle birlikte ABD'nin savunageldiği serbest piyasa ekonomisi dünyadaki neredeyse tüm siyasi aktörler tarafından benimsenmiş, yine Washington'ın üzerinde durduğu insan hakları söylemleri tüm dünyada daha fazla ön plana çıkarılmış ve küre genelinde artış gösteren sivil toplum faaliyetleri ile de adalet ve barış kavramlarının önemi daha fazla vurgulanmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, Sovyetlerin denge unsuru olarak devreden çıkmasıyla, ABD, uluslararası sistemi şekillendiren ve yönlendiren tek devlet olmuş ve yeni

⁵ Ersin Dedekoca (2011), “ABD-Çin ilişkilerinin Ekonomi-Politiği ve Yenidünya Düzeni Oluşumuna Katkıları”, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, s. 134.

⁶ Christopher Layne (2011), “The Unipolar Exit: Beyond the Pax Americana”, *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, Sayı: 2, s. 153.

⁷ Bakınız; G. John Ikenberry (1996), “The Future of International Leadership”, *Political Science Quarterly*, Cilt 111, Sayı: 3, ss. 385-402; G. John Ikenberry (2018), “The End of Liberal World Order?”, *International Affairs*, Cilt 94, Sayı: 1, ss. 7-23.

dünya düzenindeki hegemonyasını ilan etmiştir. ABD'nin artan demokrasi ve insan hakları söylemleri, ayrıca, Batı değerlerinin evrensel nitelik kazanmasına da yol açmıştır.

Charles Krauthammer, Amerika'nın sistem içerisinde sahip olduğu hegemon güce vurgu yaparken, aynı zamanda Washington'ın dünya düzeni içerisinde barış ve istikrara yönelik attığı adımları da ön plana çıkarmaktadır. ABD'nin tek kutuplu dünyanın liderliğini yapması, dünya düzeninin kurallarını ortaya koyması ve onların uygulanması yönünde çaba göstermesi, yazara göre dünya barışı için çok gereklidir.⁸ ABD, bugüne kadar, çok taraflılık ilkesi çerçevesinde, insan hakları, demokrasi ve liberal yönetim modelinin devamlılığı için önemli girişimlerde bulunmuştur. Küresel piyasalar içerisindeki hâkimiyeti ele geçiren ABD, askeri/güvenlik kanadında da uluslararası operasyonlarda öncü ve aktif rol oynayan, barış inşası projelerine öncülük eden ve NATO'nun stratejilerini belirleyen bir devlet olmuştur.

ABD, 1990'lı yıllardan sonra oluşan tek kutuplu yapıyı “*Yeni Dünya Düzeni*” olarak adlandırmıştır. ABD'nin hegemonya kurmaya çalıştığı bu tek kutuplu yapı, zamanla ise Washington'ın hataları nedeniyle ciddi darbeler almaya başlamıştır. Çok kutuplu yapıda, Amerika'nın sahip olduğu hegemon gücün meşruluğunun sorgulanmaya başlanması, ABD'nin küresel gücünün de gerilemesine sebep olmuştur.

21. yüzyılın ilk çeyreğinde, ABD, uluslararası arenada hiç olmadığı kadar korumacı, bencil ve yalnız hareket etmeye başlamıştır. Amerika'nın bu yönde devam eden tavrı ise, yükselmekte olan bazı devletlere (Çin) veya ezeli rakiplerine (Rusya) avantaj olarak yansımıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin daha çok sert güce doğru yönelmesi, uluslararası alanda var olan prestijini ve uzun yıllardır inşa ettiği normatif kimliğini kaybetmesine yol açmıştır.

Eski ABD Dışişleri Bakanı ve Ulusal Güvenlik Danışmanı Henry A. Kissinger, “*Amerikan dış politikasını değerlerin mi yoksa çıkarların mı*”, yani “*İdealizmin mi yoksa Realizmin mi yönlendireceğine odaklanılmalı*” ifadesine yer vererek, ABD dış politikasının İdealizm ve Realizm ikilemi içerisinde kaldığını ve iç politik kültürün dış politika üzerinde dönüşüm etkisi yaratabileceğini dile getirmiştir.⁹

Bu çalışma, Soğuk Savaş sonrası dönemi temel alarak, ABD Başkanlarının dış politikalarını incelemeyi ve alınan kararları insani boyutta analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, ABD'nin yıllar içerisinde değişen stratejileri ve önceden daha yoğun değerler ekseninde

⁸ Charles, Krauthammer (1990/1991), “The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, Cilt 70, Sayı: 1, ss. 23-33.

⁹ Henry Kissinger (2002), *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, Çeviri: Tayfun Evyapan, Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık, s. 12.

şekillenen dış politika anlayışının çıkar kavramı altında nasıl yenilediği tartışılacaktır. Soğuk Savaş sonrası ABD Başkanlarının dış politikaları, çeşitli stratejik, ekonomik ve askeri hedefler doğrultusunda şekillenmiştir. Nitekim her ABD Başkanı, uluslararası ilişkilerde belirli bir vizyon ve stratejiye uygun hareket etmiştir.

2.1. Amerikan Gücünün İnşası: Bill Clinton Dönemi (1993-2001)

Bill Clinton yönetiminin 1998 yılında yayınlanan “*Yeni bir Yüzyıl için Ulusal Güvenlik ve Strateji Belgesi*”, içerisinde önemli bazı ulusal hedeflere yer vermiştir. “*Yaşamsal Çıkarlar*” başlığı altında, belgede, ABD, kendi ulusunun varlığına yönelik tehditleri ön plana çıkararak, ulusal çıkarlarını korumayı, “*Önemli Ulusal Çıkarlar*” başlığı ile tehdit oluşturabilecek olgu, eylem ve davranışları ortaya koyarak diğer devletlerin çıkarlarını korumayı ve “*İnsani Çıkarlar*” kavramı ile insan hakları, demokrasi ve kalkınma kavramlarının önemini vurgulayarak küresel çıkarları korumayı hedeflemiştir.¹⁰ Soğuk Savaş sonrası dönemde, Clinton yönetiminin küreselleşme çatısı altında benimsediği liberal iktisadi model, askeri müdahaleler kapsamında yürüttüğü insani amaçlı operasyonlar ve uluslararası örgütler aracılığıyla ile geliştirilen karşılıklı ilişki ağı, Washington’ın küresel düzlemde artan gücüne büyük katkı sağlamıştır. Clinton yönetimi, Realizm kuramının vurguladığı zora dayalı bir ilişki yerine, uluslararası toplum üzerinde ahlaki liderlik yöntemiyle inşa edilen rızaya dayalı yönetim biçimini başarıyla kurgulamıştır.

Clinton dönemi Savunma Bakanı Yardımcısı olan Joseph Nye ise, yumuşak güç (*soft power*) kavramını, “*başkalarına cazip gelerek ve onları ikna ederek, hedeflerinizi benimsemelerini sağlayarak istediğinizi elde etme hüneri*” olarak tanımlamıştır.¹¹ Başkan Clinton’ın uluslararası örgütler aracılığıyla beraber hareket etmesi de aldığı kararların uluslararası alanda meşru bir zeminde kabul görmesine katkı sağlamıştır. Bu dönemde, Balkanlar, ABD’nin özel ilgi alanlarına giren bölgelerden olmuştur. Örneğin, ABD, NATO desteği ile Balkanlar’da yürüttüğü çok taraflı politikaları ve insani amaçlı sağladığı dış yardımları ile uluslararası toplumun gözünde normatif gücünü arttırmayı başarmış ve NATO’ya da uluslararası sistem içerisinde varlığını tekrar kanıtlaya olanağı tanımıştır. Clinton yönetimi döneminde, Bosna’da kapsamlı bir barış anlaşmasına aracılık edilmiş, Makedonya’da ortaya çıkan

¹⁰ Beyaz Saray (1998), A National Security Strategy for a New Century, Ekim 1998, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/nss/nss1998.pdf?ver=z11p-sJtgDvXOM01YVnfqA%3D%3D>.

¹¹ Joseph S. Nye (2003), *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Çeviren: Gürol Koca, İstanbul: Literatür Yayıncılık, ss. 10-11.

çatışmanın daha da yayılması önlenmiş ve NATO'nun Barış için Ortaklık Programı başlatılmıştır.¹²

Clinton yönetimi, bazen konu ABD çıkarlarını doğrudan ilgilendirmese de, üstün gücünü göstermek amacıyla bölgesel sorunlara daha fazla müdahil olmaya çalışmıştır. Başkan Clinton, liberal uluslararasılığı tutarlı, ama aynı zamanda Amerika'nın geleneksel dış politika hedefleriyle de örtüşen bir dizi somut politika önceliği ile öne çıkarmıştır.¹³ Bu dönemde devletlerin egemenlik ilkesi ile iç işlerine karışmama ilkesi yeniden gözden geçirilirken, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 2001 yılında “*Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu*” (ICISS) tarafından aynı isimle anılacak olan bir rapor ortaya konmuştur.¹⁴ “*Koruma sorumluluğu doktrini*” (R2P) kapsamında, devletlerin sistem içerisindeki güç kullanma ölçütleri belirlenmiş ve devlet egemenliği ile insani müdahale yaklaşımı arasındaki fark daha net olarak ortaya çıkarılmıştır. BM de, “*koruma sorumluluğu*” doktrinini benimseyerek, “*insani müdahale*” kavramının önemini vurgulamıştır. Birleşmiş Milletler tarafından da ön plana çıkarılan koruma sorumluluğu doktrini kapsamında, devletlerin, vatandaşlarını, soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı işlenen suçlara karşı koruma sorumluluğu bulunmaktadır. Bu öğretinin doğrultusunda, devletler, eğer belirtilen sorumlulukları yerine getirmede başarısız olurlarsa, uluslararası toplum, bu görevi devletlerden devralma hakkına sahip olacaktır.

Bill Clinton döneminde, insani müdahale kavramı ile barışı koruma doktrini, bir tür barışı yaratma kavramı olarak yeniden değer kazanmıştır. ABD yönetimi, Bosna ve Kosova operasyonlarında yer alarak hem insani güvenlik kavramının önemini ortaya koymuş, hem de hegemonik gücünü korumak için proaktif bir dış politika yürütmüştür. Örneğin, Clinton döneminde, ABD, Bosna ve Kosova'daki etnik çatışmalara müdahil oldu ve Barış Gücü operasyonlarıyla bu bölgelerde istikrar sağlamaya çalıştı. Ortadoğu'da ise, İsrail ve Filistin arasındaki barış süreci için çeşitli somut girişimlerde bulunuldu ve samimiyetle çözüm amaçlandı. BM ve NATO iş birliği doğrultusunda oluşturulan barış gücü projeleri ise, bölgede yeni düzenin inşası, barışın devamlılığı ve altyapı faaliyetlerinin yeniden tesis edilmesi amacıyla yöneliktir. NATO tarafından sağlanan çok yönlü destek 1996 yılı itibariyle

---

¹² Beyaz Saray (1995), *A National Security Strategy of Engagement and Enlargement*, Şubat 1995, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/nss/nss1995.pdf?ver=2014-06-25-121226-437>.

¹³ James McCormick (2009), *American Foreign Policy and Process*, Wadsworth Publishing, ss. 188-189.

¹⁴ Global Centre for the Responsibility to Protect (2001), “The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, 2001”, Erişim Tarihi: 15.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.globalr2p.org/resources/the-responsibility-to-protect-report-of-the-international-commission-on-intervention-and-state-sovereignty-2001/>.

Avrupa Birliği'ne devredilmiştir. NATO, 1992 yılında başlayan ve üç yıl süren Bosna'daki çatışmayı sonlandırmış, ülke içerisindeki barışın yeniden tesisine yönelik girişimlerde bulunmuş ve yeniden yapılandırılma işlevlerinden dolayı kuruluşa “*hizmet madalyası*” verilmiştir. Her ne kadar geç kalınmış bir müdahale örneği olsa da, Bosna müdahalesinin sonlandırılmasında Clinton yönetiminin tek başına gösterdiği üstün başarı, uluslararası alanda itibarının düzeltilmesine yardımcı olmuştur. Bosna Hersek müdahalesi ile birlikte Kosova Krizi de acil müdahalenin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Örneğin, 1999 yılında meydana gelen Kosova Krizi, zamanlama ve içerik bakımından Amerikan dış politikasının daha hızlı ve daha kararlı olduğunu ortaya koymuştur.¹⁵ NATO, aldığı tek taraflı müdahale politikası ile bölge üzerindeki gücünün ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. ABD'nin 1997 yılından itibaren Kosova'nın bağımsızlık sürecinde ve yeniden yapılanma faaliyetlerine verdiği çok yönlü destek, ülke içerisindeki yumuşak gücünün de gelişimini sağlamıştır. ABD'nin NATO çatısı altında yürüttüğü Kosova müdahalesinde BM Güvenlik Konseyi yetkilendirmesinin olmaması ise, “*yasal olmayan fakat meşru*” bir müdahale olarak tanımlanmasıyla birlikte uluslararası kamuoyunda insancıl müdahalenin yasallığı ve meşruiyeti ciddi biçimde tartışılmıştır.¹⁶ ABD, NATO bağlamında yer alan insani müdahalelerinde her ne kadar çeşitli siyasi veya stratejik amaçlar gütsen de, ABD, BM'den önce hareket ederek birçok insanın ölümünü engellemiş ve uluslararası toplumun güvenini kazanmayı başarmıştır.

NATO'nun BM kararları çerçevesinde askeri müdahaleler içerisinde yer alması uluslararası sistem içerisindeki meşruiyet gücünü arttırırken, insani değerleri ön plana çıkaran yaklaşımı ise kurumsal gücünün daha kolay kabul görmesini sağlamaktadır. ABD'nin NATO aracılığıyla yürüttüğü askeri operasyonunun insani amaçlar uğruna gerçekleşmiş olması ABD'nin normatif gücünün gelişine önemli katkı sağlamıştır. Bill Clinton, Bosna ve Kosova örneklerinde uluslararası çatışmaların çözümünde insani müdahale adına -geç de olsa- önemli adımlar atmıştır.

---

¹⁵ Tayyar Arı & Ferhat Pirinççi (2011), “Soğuk Savaş Sonrasında ABD'nin Balkan Politikası”, *Alternatif Politika*, Cilt 3, Sayı: 1, Mayıs 2011, s. 10.

¹⁶ Bruno Simma (1999), “NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects”, *European Journal of International Law*, Cilt 10, Sayı: 1, ss. 1-22.

2.2. Amerikan Müdahaleciliği ve ABD'nin Prestij Kaybı: George W. Bush Dönemi (2001-2009)

George W. Bush dönemi, önemli krizlere imza atılan tartışmalı bir dönem olmuştur. 2001'deki şok niteliğindeki 11 Eylül (9/11) terör saldırıları, ABD'nin dış politikasını köklü şekilde değiştirdi. 11 Eylül terör saldırıları sonrasında, ABD, uluslararası kararları hiçe sayarak ve uluslararası hukuka aykırı davranışlar sergileyerek kendi inşa ettiği normatif düzenin yıkılmasına ve küresel yönetim üzerindeki etkin pozisyonunun kaybolmasına yol açmıştır. Amerika'nın özellikle Bush döneminden aldığı yanlış kararlar ve uluslararası iş birliği yerine tek taraflı politikalara öncelik vermesi, neticede küresel liderlik pozisyonunu menfi yönde etkilemiştir.

Bush yönetimi, terörle mücadele kapsamında Afganistan ve Irak'a askeri müdahalelerde bulunmuştur. “*Küresel Terörle Savaş*” (*Global War on Terror*) stratejisi, bu dönemde Washington'da dış politikanın ana eksenine haline geldi. Ancak ABD, bu politikasına yönelik destek sağlamakta zorlanınca, tek kutuplu dünya sistemi içerisinde kendi iradesini diğer devletlere kabul ettirme konusunda önemli sorunlarla karşılaşmaya başlamıştır. ABD, 11 Eylül terör saldırıları sonrasında sistem içerisinde hem müttefikleri tarafından terk edilmiş, hem de müttefiklerine gereksinim duymadan askeri çözüm temelli stratejilere yönelerek uluslararası iş birliği oluşturma anlayışından uzak kalmıştır. 11 Eylül terör saldırıları sonucunda, ABD ulusal güvenlik stratejisi köklü bir değişime uğramıştır. ABD, Bush döneminde, karışık hegemonya modelini inşa ederek, ulusal çıkarlar ile sistemik çıkarların örtüşmesi durumunda sert güç kullanımına öncelik vermeye başlamıştır.¹⁷

Ünlü dış politika analisti John Mearsheimer, “Bound to Fail” adlı makalesinde, 1990-2004 arası dönemi “*uluslararası liberal düzenin altın yılları*” olarak tanımlarken, 2005-2019 arası dönemi de “*liberal düzenin çöküşü*” olarak değerlendirmiştir.¹⁸ Liberal düzen içerisinde ulusal değerlerin çatışmaya başlamasıyla milliyetçilik olgusu daha ön plana çıkmıştır. 11 Eylül terör saldırıları, ABD'nin hegemonya konumundan uzaklaşmasına yol açmıştır; çünkü hegemonya sadece güç ve zora dayanan askeri güçten oluşmamaktadır, gücün rıza ile birleştirilmesi gerekmektedir.¹⁹ ABD, bu şok terör saldırısı karşısında öfkeyle ve tek başına hareket ederek,

¹⁷ Bu konuda detaylı bir çalışma için, bakınız; Ozan Örmeci & Sina Kısacık & Gamze Helvacıköylü (2023), “21. Yüzyıla Damgasını Vuracak Büyük Güç Rekabeti: ABD-Çin İlişkileri”, içinde (editörler: Hasret Çomak & Burak Şakir Şeker & Huriye Yıldırım Çınar) *Küresel Aktörler ve Büyük Güç Rekabeti* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, ss. 425-471.

¹⁸ John Mearsheimer (2019), “Bound to Fail: The Rise and Fall of the Liberal International Order”, *International Security*, Cilt 43, Sayı: 4, s. 28.

¹⁹ Atilla Eralp (2014), *Devlet ve Ötesi*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 180.

müttefiklerini de küstürmeye başlamıştır. ABD'nin zora dayalı yönetim anlayışına yönelmesi ise, sistem içerisinde çıkarlarının daha fazla korunmasını mümkün kılmaktadır. ABD, sistem içerisindeki sahip olduğu üstün gücünü kaybetmesi sonucunda uluslararası yapıyı şekillendirme yetisini de kaybetmeye başlamıştır. BM içerisinde yer alan devletler, “*tek kutuplu sistemin sonuna gelindiği, ABD'nin artık eskisi kadar güçlü olmadığı ve uluslararası sorunları ABD'nin istediği gibi tek başına çözemeyeceği*” mesajını vermişlerdir.²⁰

ABD, 11 Eylül terör saldırılarına kadar olan süreçte, uluslararası sistemde yapıcı, iş birlikçi ve uluslararası hukuka uygun olarak hareket etmeye büyük önem vermiş ve bu konuda azami özen göstermiştir. ABD, uluslararası kurumlar aracılığı ile kurduğu yakın iş birliği oluşumları, hasım devletlere karşı geliştirdiği çevreleme politikaları ve normatif etik değerlerine yaptığı vurgu ile tek kutuplu yapı üzerinde kurduğu hâkimiyetini bu dönemde başarılı bir şekilde yürütmüştür. ABD'nin artan demokrasi ve insan hakları söylemleri de Batı değerlerinin evrensel bir kimlik kazanmasına yol açmıştır. Bu dönemde ABD'nin stratejik belgelerinde de, ABD'nin değer ve çıkarlarının bir araya getirildiği Amerikan ulusalcılığı ön plana çıkarılmış, dünyanın daha müreffeh ve yaşanabilir bir yer olması için çaba sarf edilmesi, siyasi ve iktisadi özgürlüklerin desteklenmesi, diğer devletlerle barışçıl ilişkilerin sağlanması ve insan onuruna saygı duyulması gibi evrensel hedeflere de yer verilmiştir. 11 Eylül terör saldırıları sonrasında değişikliğe uğrayan ve balistik füze sorunundan terörle mücadele sorununa dönüşen Bush Doktrini ise, “*tek taraflılık ilkesi*”, “*önleyici vuruş*” anlayışı ve “*demokrasi ihracı*” gibi üç farklı bileşenden oluşmaktadır.²¹

11 Eylül terör saldırıları sonrasında Bush yönetiminin güvenlik söylemi ve pratiğinin özellikle Ortadoğu'da Amerikan karşıtlığını yükselttiği de gözlemlenmiştir.²² Radikal İslam motifli terör tehdidi ise, sadece Amerikan çıkarlarını değil, aynı zamanda küresel dünya düzeni de tehdit etmektedir. Ancak ilginçtir, ABD hegemonyası nedeniyle, bu tehdide rağmen Washington'ın tek taraflı politikaları bu dönemde müttefiklerinde dahi büyük destek bulmamıştır. Örneğin, ABD'yi “*şiddetin ve terörün mağduru*” kılan 11 Eylül saldırılarından

²⁰ Murat Ercan & Ali Ayata (2018), “Değişen Uluslararası Sistemde ABD'nin Ortadoğu politikalarının Sürdürülebilirliği”, *Akademik Bakış*, Sayı: 69, s. 127.

²¹ Engin Akçay & Özdemir Akbal (2013), “ABD Güvenlik Politikasında Söylem ve Pratik”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 11, Sayı: 22, s. 20.

²² John Kane (2007), “Schizophrenic Nationalism and Anti-Americanism”, içinde Brendan O'Connor (ed.) *Anti-Americanism: Historical Perspectives*, Oxford: Greenwood Publishing, s. 52.

yaklaşık iki ay sonra Avrupa’da yapılan bir kamuoyu yoklamasına göre, Avrupalıların yarısından fazlası (yüzde 53) ABD’yi dünya barışı için bir tehdit olarak görmekteydi.²³

ABD hükümetinin kendisini terör mağduru olarak ilan etmesi Afganistan ve Irak müdahalelerinde aradığı desteği bulmasında çok etkili olmamış, aksine mevcut gücünün düşüşe geçmesine yol açmıştır. Nitekim Irak ve Afganistan savaşları (işgalleri), beraberinde sivil ölümlerini, mülteci krizlerini ve geniş çaplı insani sorunları getirdi. Savaşların insan hakları açısından etkileri ve özellikle sivil ölümleri, bu dönemde geniş çaplı tartışmalara ve eleştirilere neden oldu.

Amerikalı ünlü sosyolog Immanuel Wallerstein, 1970’ten 2001’e kadar olan dönemi tanımlarken, bu süreci “*Amerikan hegemonyasının gerilemeye başladığı dönem*” olarak ifade etmekte, 2001’den bu yana ise ABD’nin tek taraflı politikalar ile konumunu güçlendirmeye çalıştığını fakat bu politikaların aslında bu düşüşün hızını ve derinliğini arttırdığını dile getirmektedir.²⁴ Nitekim Clinton yönetimiyle inşa edilen çok taraflı ve savunmacı dış politika anlayışı, Bush yönetimi ile tek taraflı ve saldırgan bir dış politikaya doğru çevrilmiştir. Clinton’ın demokratik barış ve uluslararası adalet söylemini yerle bir eden Bush’un tüm dünyada terörle savaş söylemi, askeri güç kullanımının önündeki bütün engelleri ortadan kaldırmıştır.²⁵ Bush yönetiminin teröre karşı savaş doktrini kapsamında yürüttüğü aşırı yayılcı ve saldırgan dış politika anlayışı ise, küre genelinde güç politikalarında değişimi tetiklemiştir.

İnsan hakları bağlamında, Bush döneminde, Guantanamo Körfezi’nde kurulan cezaevinde gözaltında tutulan kişilerin durumu uluslararası eleştirilere neden olmuştur. Buradaki birçok tutuklu, suçsuz olduklarını iddia etti ve uzun süre yargılanmadan tutuldu. Gözaltı koşulları ve sınırsız süreli gözaltı uygulamaları, ciddi insan hakları ihlalleri olarak değerlendirildi ve Washington’ın kendi dayattığı ilkeleri bile göz ardı ettiği algısı yarattı. Guantanamo’daki bazı sorgulamalar, “*zorla sorgulama*” veya “*gelişmiş sorgulama teknikleri*” olarak adlandırılan tartışmalı yöntemler kullanılarak yapıldı. Örneğin, 2004 yılında, Irak’taki Abu Ghraib Hapishanesi’nde tutuklulara yönelik işkence ve kötü muamele görüntüleri medyada yer aldı ve ABD imajına inanılmaz zarar verdi. Afganistan, Irak ve diğer bölge ülkelerinde tutuklananların türlü işkencelere maruz kaldığı Guantanamo Hapishanesi’nde toplam 797 kişi

²³ Sergio Fabbrini (2004), “Layers of Anti-Americanism: Americanization, American Unilateralism and Anti-Americanism in a European Perspective”, *European Journal of American Culture*, Cilt 23, Sayı: 2, ss. 79-94.

²⁴ Immanuel Wallerstein (2006), “The Curve of American Power”, *New Left Review*, Cilt 40, Sayı: 1, ss. 1-20.

²⁵ Ömer Kurtbağ (2010), *Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politikası*, Ankara: USAK Yayınları, s. 305.

işkence görmüştür.²⁶ Bu olaylar, Bush yönetiminin insan hakları standartlarına olan bağlılığını sorgulattı ve uluslararası kamuoyunda büyük tepkilere yol açtı. Bush yönetiminin terörle mücadele politikaları, özellikle Afganistan ve Irak savaşları bağlamında eleştirildi. Savaşlar, sivillerin zarar görmesine, altyapının tahrip olmasına ve geniş çaplı insani krizlere yol açtı. Bu durum, uluslararası insan hakları ve savaş hukukuna aykırı olarak değerlendirildi.

Başkan Bush'un benimsediği yayılmacı siyaset anlayışı, ABD'nin ulusal ve uluslararası zeminde sahip olduğu inandırıcılığının sorgulanmasına yol açmıştır. Bush'un koltuğa geçmesiyle demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi evrensel değerler göz ardı edilmiş, askeri ve güvenlik çıkarlarını temel alan tek taraflı eylemlere daha fazla yönelim olmuştur. ABD'nin değer ve çıkar ikilemi arasında kalarak çıkarlarına öncelik vermesi ise, evrensel değerlere karşısında pasif bir politika yürütmesine yol açmıştır.

Neticede, Amerika'nın sert gücünü ön plana çıkaran politika ve söylemleri, uzun yıllar içerisinde inşa ettiği demokratik dünya düzenini tehlikeye sokmuştur. Bush yönetimi, uluslararası sistem içerisinde kendi perspektifinde barış ve özgürlük adına savaşırken, özgürlük kavramına en çok zarar veren devleti ABD haline getirmiş, birçok ülkedeki iç karışıklıkları derinleştirmiş ve küresel değerleri de zedelemiştir. Bush yönetimi, bazı uluslararası insan hakları anlaşmalarını ve Birleşmiş Milletler'in insan hakları standartlarını desteklerken, diğer yandan bu standartlarla çelişen politikalar da uygulamıştır. Örneğin, 2003'te Irak'a yapılan tek taraflı askeri müdahale, uluslararası hukukun açık bir ihlali olarak değerlendirilmektedir.

2.3. Dış Politikada Yaşanan Dönüşüm: Barack Obama Dönemi (2009-2017)

ABD'nin ilk Afrikalı Amerikalı Başkanı olan Barack Obama'nın Başkanlık dönemi (2009-2017), Amerikan iç ve dış politikasında önemli değişiklikler ve yeniliklerle bilinir. Neorealizm ve diğer uluslararası ilişkiler teorileri çerçevesinde değerlendirilmesi, bu dönemin küresel stratejik dinamikleri ve ABD'nin dünya üzerindeki rolü hakkında derinlemesine bir anlayış sağlar. Bush dönemi sonrasında dünyadaki tepkileri fark eden Obama yönetimi, tek taraflı politika yürütme seçeneğini daha az kullanarak, daha çok bölgesel iş birliği çerçevesinde politikalara yönelmiştir. Obama'nın Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, ABD Senatosu'nda yaptığı konuşmasında "*Dünyada ABD liderliğinin eksikliğinin hissedildiğini*", bu eksikliği gidermek için de "*bütün diplomatik, ekonomik, askeri, siyasi, yasal, kültürel*

²⁶ TRT Haber (2022), "ABD'nin "kara lekesi" Guantanamo 20 yıldır açık", 11.01.2022, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-nin-kara-lekesi-guantanamo-20-yildir-acik-643925.html>.

araçlar içinde en uygun olanını veya olanlarının bileşimini kullanacaklarını” açıkça ifade etmiştir.²⁷

Obama da, dış politikada çok taraflı diplomasi ve uluslararası iş birliğini teşvik eden daha ılımlı bir yaklaşımı benimsedi. Bu çerçevede, uluslararası sorunların çözümünde koalisyonlar ve uluslararası örgütlülerle etkin iş birliği yapmaya çalıştı. Obama, BM ve diğer uluslararası kuruluşların rolünü de önemseyerek, bu platformlarda ABD adına aktif olmaya çalıştı. Neorealizm çerçevesinde, Obama’nın dış politikası, güç dengesi, uluslararası iş birliği ve stratejik çıkarlar doğrultusunda şekillenmiştir. Özellikle, terörle mücadele ve Asya-Pasifik stratejisi, Demokrat yönetimin neorealist bir perspektiften güç ve güvenlik arayışını yansıtmıştır. Barack Obama’nın Başkanlığı, hem iç, hem de dış politikada önemli dönüşümlere ve stratejik değişikliklere vesile olmuştur.

Öncelikle, 2008 ekonomik krizi, ABD ve tüm dünyada neoliberal politikaların gözden geçirilmesine neden olmuştur. ABD’nin gücünde yaşanan düşme, 2008 yılında yaşanan ekonomik krizle daha belirgin bir hâl almaya başlamıştır. 2008 ekonomik krizi sonrasında ABD içerisinde yaşanan ekonomik durgunluk artmıştır. Dünyada da birçok ülke krizden olumsuz etkilenmiştir. Bu ise, ABD’nin uluslararası piyasalar üzerindeki hâkimiyetinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Neoliberal kurallar üzerine normatif ilkeler temelinde inşa edilmiş olan sistem, 2008 ekonomik krizi ile önemli bir darbe almıştır.

İnsan hakları bağlamında, 2010 yılında imzalanan Sağlık Hizmetleri Reformu, sağlık sigortası kapsamını genişleterek milyonlarca Amerikalı’nın sağlık hizmetlerine erişimini artırmayı amaçlamıştır. Bu reform, sağlık hizmetlerinde eşitlik sağlama ve düşük gelirli bireyler için daha iyi erişim imkânı tanıma hedefiyle önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir. Bireysel özgürlükler konusunda da ilerici olan Obama, LGBT haklarını da destekleyici bir duruş sergiledi. Örneğin, 2011’de, “Evlilik Eşitliği” konusundaki müspet tutumunu açıkça ifade etti. Nitekim 2015’teki ABD Yüksek Mahkemesi’nin kararıyla eşcinsel evliliğin ülke genelinde yasal hale gelmesi Obama yönetiminin önemli bir başarısı olarak kabul edildi.

2010 yılında, Obama, askeri hizmetteki eşcinsel bireylerin açıkça hizmet edebileceği “Don’t Ask, Don’t Tell” politikası ile ilgili yasağı kaldırdı. Bu adım, askeri eşitlik ve LGBT hakları açısından büyük bir ilerleme olarak görüldü. Obama yönetimi, ceza adaleti reformuna yönelik de çeşitli girişimlerde bulundu. Kitle hapsedme ve özellikle uyuşturucu suçları için verilen ağır

---

²⁷ U.S. Department of State (2009), “Foreign Policy Address at the Council on Foreign Relations - Question-and-Answer Session: Hillary Rodham Clinton”, 15.07.2009, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2009a/july/126085.htm>, s. 3.

cezalar konusundaki eleştiriler doğrultusunda, suç cezası sisteminde reformlar yapıldı ve bazı cezaların hafifletilmesi sağlandı. Örneğin, 2015'te imzalanan Paris İklim Anlaşması, iklim değişikliğiyle mücadelede küresel bir çaba olarak değerlendirildi. Anlaşma, düşük gelirli ülkeler ve insan hakları açısından iklim değişikliğinin etkilerini azaltma amacı taşıdı.

Obama, Başkanlık döneminde Guantanamo Körfezi'ndeki cezaevinin kapatılması için çabalar gösterdi; ancak Kongre'nin karşıt tutumu ve diğer engeller nedeniyle bu hedefe tam olarak ulaşamadı. Obama, Başkanlık döneminde her ne kadar dünyanın en kötü hapisanesi olarak adlandırılan Guantanamo Hapishanesi'ni kapatma yönünde vaatlerde bulunsa da, kayıtlara geçen bu kara lekeyi silmeyi başaramamıştır. Günümüzde, Amerikan küresel siyasetini analiz eden önemli düşünürler, uluslararası sistemin Batı (ABD) hâkimiyetindeki bir liberal dünya düzeninden yeni ve çok merkezli bir dünyaya geçiş süreci içerisinde olduğunu kabul etmektedirler.²⁸

Sonuç olarak, Obama, uluslararası düzeyde insan hakları ve demokrasi teşvikini ön planda tutan bir yaklaşımı benimsedi. Bu dönemde, küresel insan hakları ihlalleri ve demokratik geri çekilmelere karşı diplomatik baskılar ve uluslararası iş birlikleri kullanıldı. İran nükleer anlaşması (JCPOA) ile önemli bir dış politik hedefe ulaştığı vurgulandı. Bu dönemde ABD'nin Bush dönemindeki olumsuz imajı toparlansa da, yine de maddi olarak Çin'in yükselişi ve Rusya'nın toparlanması devam etmiş ve ABD'nin küresel hegemonyası zayıflamıştır.

2.4. Amerikan Gücünde Yaşanan Gerileme ve Gücün Dönüşümü: Donald Trump Dönemi (2017-2021)

Donald Trump'ın Başkanlık dönemi (2017-2021), insan hakları açısından birçok tartışmalı olay ve politika içermektedir. Donald Trump yönetimi, ulusal çıkarları ön planda tutarak, çok taraflı anlaşmalar ve uluslararası iş birliklerinin meşruiyetini sorgulamıştır. Donald Trump yönetimiyle benimsenen dış politika anlayışı, ABD açısından değerler bütünüünün çıkar kavramı çerçevesinde yeniden şekillendiğini göstermektedir. Örneğin, ABD'nin BM insan hakları sözleşmesine aykırı davranmaya başlaması, ülke içerisinde artan kemer sıkma politikaları, Transatlantik ittifak içerisinde farklılaşan çıkarlar ve serbest ticareti kısıtlamaya yönelik artan yaptırımlar, ABD'nin uluslararası sistemdeki tek ses olma özelliğini kaybetmesine yol açmıştır. ABD'nin geleneksel dış politika anlayışının dışına çıkması ise, sistem içerisindeki kabul görme oranının yeniden sorgulanmasına zemin hazırlamıştır.

²⁸ G. John Ikenberry (2018), "The End of Liberal World Order?", *International Affairs*, Cilt 94, Sayı: 1, ss. 7-23.

İnsani boyutta ele aldığımızda, bu dönemde ABD dış politikası çeşitli meydan okumalar ile karşı karşıya kalmıştır. Örneğin, Trump, ABD-Meksika sınırında büyük bir fiziksel duvar inşa edilmesini teşvik etmiştir.²⁹ Bu proje, göçmenlerin ülkeye girişini engellemeyi amaçladı; ancak insan hakları savunucuları, duvarın insanları hedef alarak ayrımcılığa neden olduğunu ve sivilleri tehlikeli durumlara düşürdüğünü belirtti. Trump yönetiminin göçmenlik politikaları, özellikle Müslüman ülkelere gelen bireyler için giriş kısıtlamaları getirdi. Örneğin, 2017’de ilan edilen seyahat yasağı, Müslüman çoğunluklu ülkelere giriş kısıtlamaları getirerek geniş çaplı ayrımcılık eleştirilere neden oldu. Sistemik ayrımcılık kapsamında, Trump yönetiminin göçmenlik ve iç politika uygulamaları, sistematik ayrımcılığa ve insan hakları ihlallerine yol açtığı yönünde geniş çapta eleştirilere neden oldu. Amerika içerisinde “*biz ve onlar*” söylemleri altında ifade edilen gruplar arasında siyahi (Afrikalı Amerikalı) nüfus da yer almaktadır. Göçmenlik politikaları, özellikle mülteci ve azınlık topluluklarına yönelik ayrımcılıkla ilişkilendirildi.

2020’de George Floyd’un Minneapolis’te bir polis memuru tarafından öldürülmesi, ülke genelinde büyük protestolara ve polis şiddeti karşıtı hareketlere yol açtı. Trump, bu olaylar sırasında, bazı durumlarda polis şiddetini ve sert güvenlik önlemlerini destekledi, bu da haliyle eleştirilere neden oldu. Trump yönetimi, “*Black Lives Matter*” protestolarına karşı da sert önlemler aldı. Protestolar sırasında polis ve güvenlik güçlerinin uyguladığı sert müdahale, insan hakları savunucuları tarafından aşırı ve orantısız olarak değerlendirildi. Bu dönemde, Trump, medya ve basın organlarını da sıkça hedef aldı ve “*sahte haber*” olarak adlandırdığı haberlerle mücadele etti. Bu yaklaşım, basın özgürlüğü ve bağımsızlığı konusundaki endişeleri artırdı.

Donald Trump’ın Başkanlığı sırasında başlayan COVID-19 pandemisi ise, dünya genelinde ve ABD’de büyük bir kriz yarattı. 2019 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını, demokratik devletlerin başarısızlığını ortaya koyarak, sınırların daha belirgin hale gelmesine ve bencil (milliyetçi) davranışların daha ön plana çıkmasına yol açmıştır. Trump yönetiminin zaman içerisinde aşılarda hızlı şekilde geliştirilmesini ve dağıtımını sağlaması, pandeminin kontrol altına alınmasına aslında büyük katkı sağladı. Ancak pandeminin ilk döneminde, Trump’ın ciddiyetsiz yönetimi ve olumsuz kamu sağlığı iletişimi, dünya genelinde geniş çaplı eleştirilere de yol açmıştır.

---

²⁹ Jack Goodman & Micah Luxen (2019), “Trump’ın Meksika duvarının ne kadarı inşa edildi?”, *BBC News Türkçe*, 09.01.2019, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46804549>.

Amitav Acharya, *Amerikan Dünyasının Sonu (The End of American World)* adlı kitabında ABD'nin liderliğinde kurulan bu düzenin evrensel olma konusundaki iddiasını eleştirerek, sistemin Amerika'nın çıkarlarına hizmet etmesi yönündeki varsayımını ortaya koymaktadır.³⁰ ABD'nin Afganistan ve Irak'a demokrasi götürmedeki başarısızlığı, Washington'ın Mısır'da 2013 yılında gerçekleşen askeri darbeyi desteklemesi, 6 Ocak 2020 tarihinde yaşanan ABD Kongre baskını ve ülke içerisinde giderek artan aşırı sağcı popülist ve ayrıştırıcı söylemler, liberal yönetim modelinin kendi içerisinde yaşadığı meşruiyet krizini ortaya koymaktadır. Donald Trump yönetiminin tarafsız ve çıkar odaklı yönetim anlayışı, Amerika'nın uzun yıllardır inşa etmeye çalıştığı liberal dünya düzenine büyük zarar vermiştir.

2.5. Amerikan Rüyasının Sonu: Joe Biden Dönemi (2021-2024)

Joe Biden'ın Başkanlık dönemi (2021-2024), insan hakları açısından çeşitli önemli adımlar ve tartışmalar içeriyor. Biden, Başkan olarak insan hakları konusunu hem iç politikada, hem de uluslararası düzeyde öncelikli bir konu olarak belirledi. Biden yönetimi, çok taraflılığı ve uluslararası ittifakları yeniden canlandırma çabası içerisinde oldu. Bu dönemde NATO ve diğer uluslararası organizasyonlarla iş birliğine önem verilmiştir. Dış politika karnesini insani boyutta ele aldığımızda ise, Biden yönetimi, COVID-19 pandemisinin etkilerini hafifletmek ve ekonomik toparlanmayı hızlandırmak için büyük ölçekli altyapı yatırımları ve istihdam paketleri sundu. Bu paketler, düşük gelirli topluluklar ve işçi sınıfı için sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasını amaçladı. Sağlık sisteminde daha fazla kapsayıcılık sağlamak için çeşitli reformlar önerdi ve COVID-19 pandemisi sırasında sağlık hizmetlerine erişimi artırmaya çalıştı. Ek olarak, Biden, LGBT bireylerin eşit haklarını desteklemeye devam etti. Demokray yönetim, trans bireylerin sağlık hizmetlerine erişimini ve anti-diskriminasyon (ayrımcı) yasalarını güçlendirmeye yönelik çeşitli somut adımlar atmıştır.

Joe Biden, 2021'de "*Demokrasi Zirvesi*" düzenleyerek, küresel demokratik değerlerin ve insan haklarının savunulmasına yönelik bir platform oluşturdu. Bu Zirve, demokrasiyi destekleme ve otoriter yönetimlere karşı durma amacı taşıdı. "*Otoriterliğe karşı mücadele*", "*yolsuzlukla mücadele*" ve "*insan haklarına saygıyı teşvik etmek*" olmak üzere, üç ana başlık altında cereyan eden Zirve'de, demokrasilerin karşı karşıya olduğu sınamalar ve fırsatlara odaklanıldı.³¹ Biden döneminde yaşanan bir diğer önemli gelişme ise, Çin'in Uygur Türklerine yönelik insan hakları ihlallerinin kınanması ve bu konuda uluslararası baskı

³⁰ Amitav Acharya (2018), *The End of The American World Order*, New York: Polity Press.

³¹ Gülru Gezer (2023), "Demokrasi Zirvesi ve Türkiye", *The Independent Türkçe*, 27.03.2023, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.indyturk.com/node/619216/t%C3%BCrkiye%CC%87yeden-sesler/demokrasi-zirvesi-ve-t%C3%BCrkiye.27.03.2023>.

oluşturulması olmuştur. Çin'in Tibet ve Hong Kong'daki insan hakları ihlalleri konusunda da eleştirilerde bulunmuştur.

Joe Biden, Donald Trump'ın geri çekildiği Paris İklim Anlaşması'na yeniden katılım sağlayarak küresel iklim değişikliği ile mücadelede uluslararası iş birliğini desteklemeyi ve çevresel hakları güçlendirmeyi amaçlamıştır. Biden, iklim değişikliği ile mücadele ederken, sosyal adaleti göz önünde bulunduran politikalar da geliştirmiştir. Düşük gelirli ve marjinalleşmiş toplulukların iklim değişikliğinin etkilerine karşı daha fazla korunmasını hedeflemiştir. Biden yönetimi, Trump dönemindeki sert sınır politikalarını yumuşatmayı ve göçmenlere yönelik daha insani bir yaklaşım benimsemeyi hedeflemiştir. Ancak bu süreçte sınırda yaşanan zorluklar ve mülteci krizleri tartışmalara neden oldu. Biden döneminin insani boyutu, çeşitli başarılar ve zorluklarla şekillenmiş olup, insan hakları alanında daha fazla ilerleme ve iyileştirme gerektiren konuları içermektedir.

2021 yılında Freedom House kuruluşu tarafından yayınlanan rapor, 2020'de dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 75'inin demokratik bozulmayla karşı karşıya kalan bir ülkede yaşadığını belirterek, "*uzun bir demokratik durgunluğun*" derinleştiğini savundu. Raporda, ayrıca, ABD'ye de dikkat çekilerek, ABD'nin son 10 yılda en fazla demokratik düşüş yaşayan 25 ülke arasında olduğuna dikkat çekildi.³²

7 Ekim'den bu yana devam eden İsrail-Filistin çatışmasında İsrail'e yönelik desteğini devam ettiren ve savaşın son bulmasına yönelik arabuluculuk girişimlerinde bulunmaktan kaçınan ABD, insan hakları kapsamında bu konu nedeniyle sınıfta kalmıştır. ABD, normatif kimliğin yeniden sorgulandığı İsrail-Filistin çatışmasında taraflı politikalar benimseyerek insani krizlerin çözümünü hiçbir katkı sağlamamıştır. Örneğin, ABD Başkanı Joe Biden, 14 milyar doları İsrail, 61 milyar doları Ukrayna için olan yardımları da kapsayan 105 milyar dolarlık bütçe talebinde bulunmuştur.³³ ABD'nin İsrail tarafında yer alarak milyonlarca insanın ölümüne göz yumması, gerekli yardımların ulaşmasında pasif bir duruş izlemesi ve İsrail'e yönelik desteğini açıkça ortaya koyması, ABD'nin imajını dünya genelinde olumsuz yönde etkilemiştir. ABD, İsrail'e halen güçlü bir siyasi ve askeri destek sunmaktadır, ABD'nin

---

³² Heather Eveneth (2022), "Democracy under threat: a case for co-ordinated action?", House of Lords Library, 27.01.2022, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://lordslibrary.parliament.uk/democracy-under-threat-a-case-for-co-ordinated-action/>.

³³ Dildar Baykan Atalay (2023), "Biden Yönetiminin Ukrayna ve İsrail için talep ettiği bütçe Senatoya takıldı", AA, Erişim Tarihi: 10.04.2023, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/biden-yonetiminin-ukrayna-ve-israil-icin-talep-ettigi-butce-senato-engeline-takildi-/3075524>.

İsrail'in güvenliğini ve varlığını koruma amacını taşıdığı öne sürülse de, aynı zamanda Filistin halkının hakları ve insani durumuyla ilgili ciddi endişeler ortaya çıkmıştır.

Sonuç

Bir zamanların “*rüya ülkesi*” olarak tanımlanan ABD'nin giderek kötüleşen normatif imajı, bu çalışmada dönemsel değişiklik gösteren olaylar ve kişiler ekseninde ele alınmıştır. ABD'nin bölgesel ve uluslararası müdahale kararlarını uluslararası hukuk kurallara uygun, ortak çıkar prensibi altında ve bölgesel güçlerin desteğini alarak gerçekleştirmesi zamanla kaybettiği sempatiyi tekrar kazanmasını sağlayacaktır. Nitekim yumuşak güç siyaseti ile öne çıkan Başkan Clinton'ın döneminde, ABD'nin normatif gücüne ilişkin söylemi iyileştirme yoluna gittiği açıkça görülmüş, uluslararası düzenin çeşitlilik kazanan etnik ve kültürel temelli sorunlar karşısında olumlu adımlar atmış, uluslararası kurumların, serbest ticaret ve finansal para politikalarının inşasında önemli bir rol oynamıştır.

Başkan Bush'un demokrasi götürme hedefi doğrultusunda yürüttüğü askeri müdahaleler ise ABD'nin kendi benimsediği demokratik yönetim anlayışı ile ters düşmüştür. 11 Eylül terör saldırıları sonrasında tanımlanan teröre karşı savaş söylemleri ABD yönetiminin zora dayalı yönetim anlayışına zemin hazırlarken, geleneksel dış politika anlayışına aykırı politikalar yürütülmesine yol açmıştır. ABD yönetiminin hem ulusal zeminde, hem de uluslararası sistem içerisinde yaşadığı güven boşluğu, aynı zamanda itibar ve güç kaybı anlamına da gelmektedir. George W. Bush yönetiminin çıkar prensibine öncelik vererek yürüttüğü uzun vadeli operasyonlar, elverişsiz ortam ve yetersiz imkânlar, dünya genelinde insan hakları ihlallerinin de önünü açmıştır. ABD, kendisini liberal değerleri savunan, demokratik ve diğer devletlere rol model olan bir devlet olarak tanımlarken, dönemsel olarak hipokraziye başvurarak itibarını kaybetmiştir. Bush yönetimi, 11 Eylül terör saldırıları sonrasında hegemonyacı mücadele içerisine girmiş, tek taraflı güç arayışını demokrasi ve insan hakları kavramlarından taviz vererek yürütmüştür.

Bush döneminde sarsılmamaya başlayan ABD hegemonyası, Obama yönetimi ile yeniden istikrara kavuşturulmaya çalışılmıştır. Obama yönetimi dış politikası, hem sert, hem de yumuşak gücün bir arada kullanıldığı bütüncül bir strateji ile devam etmiştir. İç politikada sağlık reformu, LGBT hakları ve ceza adaleti reformları gibi konularda önemli adımlar atılmıştır. Uluslararası düzeyde ise, insan hakları ve demokrasileri teşvik etme çabaları, eşzamanlı olarak güvenlik öncelikleri ve stratejik çıkarlarla karmaşık bir ilişki içinde olmuştur. Obama'nın politikaları, ulusal ve küresel düzeyde çıkarlar ve idealler arasında

dengeli bir yaklaşım sergilemeye çalıştı; ancak çeşitli zorluklar ve eleştirilerle de karşılaştı. Obama yönetimiyle her ne kadar diplomasi, çok taraflılık, çok kültürlülük ve liberal yönetim kavramlarına yeniden vurgu yapılsa da, Trump yönetimiyle beraber sıfır toplamı bir anlayışa geçildi ve ABD’de ayrılıkçı stratejiler, milliyetçilik olgusu ve tek taraflılık yeniden değer kazanmaya başladı.

Donald Trump’ın Başkanlık dönemi, insan hakları açısından birçok tartışmalı olayı ve politikayı içermektedir. Göçmenlik politikaları, polis şiddeti, basın özgürlüğü ve ceza adaleti konularında uygulanan politikalar, geniş çapta eleştiriler almıştır. Uluslararası düzeyde, insan hakları savunuculuğu ve küresel ilişkilerdeki yaklaşım, çoğu zaman yetersiz ve düzensiz olarak değerlendirilmiştir. Trump döneminin insan hakları performansı hem iç, hem de dış politikada çeşitli zorluklar ve eleştirilerle şekillenmiştir. Trump’ın insan hakları konusunda uluslararası alanda yeterince aktif olmaması, bazı insan hakları savunucuları tarafından eleştirilmiştir. Trump yönetiminin küresel yönetim üzerinde paydaş olma yönündeki isteksiz tavrı, milliyetçilik ideolojisinin her geçen gün daha fazla önem kazanması ve çıkar odaklı politikalara yönelmesi küresel birlik ve ortak mücadele ruhunu kaybetmesine yol açmıştır. Özellikle 2019 yılında ortaya çıkan COVID-19 pandemisinde küresel yönetimin en önemli sağlık kuruluşu olan ve Batı güdümünde hareket eden Dünya Sağlık Örgütü ve sistemin lider gücü olan ABD’nin ortak sorun olan küresel salgın karşısında izlediği pasif duruş sorunun çözümünü zorlaştırmış, milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine yol açmış ve küresel düzenin işleyişini kökünden değiştirmiştir.³⁴

Joe Biden yönetimi ise, Trump’a tepki olarak seçilmesine karşın, İsrail’e verdiği koşulsuz askeri ve ekonomik destekle insan hakları ihlallerinin göz ardı edilmesine yol açabilecek bir durum yaratmaktadır. Bu destek, ABD’nin insan hakları standartlarına nasıl uyum sağladığı konusunda haklı tartışmalara neden olmaktadır. ABD’nin İsrail’e yönelik politikaları, insan hakları ihlalleri ve uluslararası hukukun ihlali konusundaki eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır. Bu eleştiriler, ABD’nin İsrail’in askeri operasyonlarına verdiği destek ve Filistin’e yönelik ekonomik ve insani yardımlarla dengeleme politikaları gibi konular etrafında dönmektedir. Rusya-Ukrayna Savaşı kapsamında karşılaştığımızda, ABD’nin Ukrayna’ya yönelik sağladığı askeri ve ekonomik desteği veya arabuluculuk girişimlerinin benzerini İsrail-Filistin çatışmasında görmek mümkün değildir. ABD’nin çifte standart ilkesine uygun hareket ederek,

---

³⁴ Ralf Roloff (2021), “COVID-19 and No One’s World: What Impact for the European Union?”, *Connections: The Quarterly Journal*, Cilt 19, Sayı: 2, s. 27

ayrılıkçı ve ötekileştirici bir dış politika uygulamalarına devam etmesi ise, insan hakları karnesinde olumsuz geri bildirimler ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç olarak, barış ve özgürlük adına savaştan ABD, birey ve toplumların özgürlüğüne büyük zararlar vermekte, etik nedenleri bahane ederek giriştiği müdahalelerde ise etik dışı davranış örnekleri sergilemektedir. Lider güç olan ABD'nin diğer ülkelere insan hakları ihraç eden ülke statüsünü veya evrensel ilkeler olarak tanımlanan demokrasi, uluslararası hukuk ve insani değerlere dayalı politikaları tüm dünya adına temsil etmesi gerekmektedir. Hegemon güç olabilmenin en önemli ayağı olan yumuşak güç kavramı, temsili demokrasi, başarılı insan hakları uygulamaları, rıza ile yönetim modeli ve uluslararası hukuk ekseninde şekillenen dış politika araçlarıyla işlevsellik kazanmaktadır.

ABD'nin karşılıklı bağımlılıklar çerçevesinde ortak çıkarlar temelinde bir dış politika anlayışına geri dönmesi yeniden küresel sahnedeki yerini almasına katkı sağlayacaktır. ABD, eski normatif gücünü yeniden kazanmak istiyorsa, küresel zeminde çok taraflı bir dış politika benimsemesi, barışın sağlanmasına yönelik çaba içerisine girmesi, karşılıklılık prensibini söylemlerinde daha fazla vurgulaması ve ortak sorunlar karşısında yapıcı ve öncü bir rol oynaması gerekmektedir. ABD Başkanlarının kararları, uluslararası ilişkiler ve küresel denge üzerinde büyük etkiye sahiptir. Bu nedenle, ABD seçimlerinin sonuçları, sadece Amerika değil, tüm dünya için önemli ve geniş kapsamlı sonuçlar doğurabilir. Uluslararası sistem içerisinde var olan kurallarının insan hakları çerçevesinde revize edildiği, uluslararası hukuk ve kurumlar çerçevesinde ortak sorunlara cevap bulunabildiği ve ortak fikir birliğinin sağlanabileceği yeni bir dünya düzeni inşa etmek mümkündür. ABD içerisinde artan kutuplaşma ise, küreselleşme karşıtlığı ve artan korumacılık politikaları nedeniyle uluslararası sistem içerisinde Washington'ın rol model ülke olma özelliğine zarar vermiştir.

Bu çalışma, Amerikan Başkanlarının izlediği politikalarda yaşanan değişimi ele alırken, bir devletin hegemon güç olmasında ideoloji kavramının önemine yer vermesi gerektiğinin altını çizmektedir. Çalışma, değer, ilke ve prensiplerin diğer devletler üzerindeki cezbedici rolünü ortaya çıkarmayı amaçlamış ve normatif güç parametrelerinin diğer devletleri ikna etmede oynadığı dönüştürücü etkiyi ortaya koymuştur. Çalışmanın geniş sürece yayılarak incelenmesindeki asıl amaç ise, normatif güç unsurlarından uzaklaşmanın devletin gücünün dönüşüm sürecine girmesinde belirleyici bir işleve sahip olabileceğini göstermektir.

KAYNAKÇA

- Acharya, Amitav (2018), *The End of The American World Order*, New York: Polity Press.
- Akçay, Engin & Akbal, Özdemir (2013), “ABD Güvenlik Politikasında Söylem ve Pratik”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 11, Sayı: 22, ss. 7-29.
- Arı, Tayyar & Pirinççi, Ferhat (2011), “Soğuk Savaş Sonrasında ABD’nin Balkan Politikası”, *Alternatif Politika*, Cilt 3, Sayı: 1, Mayıs 2011, ss. 1-30.
- Atalay, Dildar Baykan (2023), “Biden Yönetiminin Ukrayna ve İsrail için talep ettiği bütçe Senatoya takıldı”, AA, Erişim Tarihi: 10.04.2023, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/biden-yonetiminin-ukrayna-ve-israil-icin-talep-ettigi-butce-senato-engeline-takildi-/3075524>.
- Beyaz Saray (1995), *A National Security Strategy of Engagement and Enlargement*, Şubat 1995, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/nss/nss1995.pdf?ver=2014-06-25-121226-437>.
- Beyaz Saray (1998), *A National Security Strategy for a New Century*, Ekim 1998, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/nss/nss1998.pdf?ver=z11p-sJtgDvXOM01YVnfqA%3D%3D>.
- Dedekoca, Ersin (2011), “ABD-Çin ilişkilerinin Ekonomi-Politiği ve Yenidünya Düzeni Oluşumuna Katkıları”, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Evenneth, Heather (2022), “Democracy under threat: a case for co-ordinated action?”, House of Lords Library, 27.01.2022, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://lordslibrary.parliament.uk/democracy-under-threat-a-case-for-co-ordinated-action/>.
- Eralp, Atilla (2014), *Devlet ve Ötesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ercan, Murat & Ayata, Ali (2018), “Değişen Uluslararası Sistemde ABD’nin Ortadoğu politikalarının Sürdürülebilirliği”, *Akademik Bakış*, Sayı: 69, ss. 114-119.
- Fabbrini, Sergio (2004), “Layers of Anti-Americanism: Americanization, American Unilateralism and Anti-Americanism in a European Perspective”, *European Journal of American Culture*, Cilt 23, Sayı: 2, ss. 79-94.

- Gezer, Gülru (2023), “Demokrasi Zirvesi ve Türkiye”, *The Independent Türkçe*, 27.03.2023, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.indyturk.com/node/619216/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/demokrasi-zirvesi-ve-t%C3%BCrkiye,27.03.2023>.
- Global Centre for the Responsibility to Protect (2001), “The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, 2001”, Erişim Tarihi: 15.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.globalr2p.org/resources/the-responsibility-to-protect-report-of-the-international-commission-on-intervention-and-state-sovereignty-2001/>.
- Goodman, Jack & Luxen, Micah (2019), “Trump’ın Meksika duvarının ne kadarı inşa edildi?”, *BBC News Türkçe*, 09.01.2019, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46804549>.
- Ikenberry, G. John (1996), “The Future of International Leadership”, *Political Science Quarterly*, Cilt 111, Sayı: 3, ss. 385-402.
- Ikenberry, G. John (2018), “The End of Liberal World Order?”, *International Affairs*, Cilt 94, Sayı: 1, ss. 7-23.
- Kane, John (2007), “Schizophrenic Nationalism and Anti-Americanism”, içinde Brendan O’Connor (ed.) *Anti-Americanism: Historical Perspectives*, Oxford: Greenwood Publishing.
- Kennedy, Paul (1987), *The Rise and Fall of Great Powers: Economic Chance and Military Conflict From 1500 to 2000*, New York: Random House.
- Keohane, Robert & Nye, Joseph S. (2011), *Power and Interdependence*, New York: Longman.
- Kissinger, Henry (2002), *Amerika’nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, Çeviri: Tayfun Evyapan, Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık.
- Krauthammer, Charles (1990/1991), “The Unipolar Moment”, *Foreign Affairs*, Cilt 70, Sayı: 1, ss. 23-33.
- Kurtbağ, Ömer (2010), *Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası*, Ankara: USAK Yayınları.
- Layne, Christopher (2011), “The Unipolar Exit: Beyond the Pax Americana”, *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 24, Sayı: 2, ss. 149-164.

- Lundestad, Geir (1986), “Empire by Invitation? The United States and Western Europe, 1945-1952”, *Journal of Peace Research*, Cilt 23, Sayı: 3, ss. 263-277.
- McCormick, James (2009), *American Foreign Policy and Process*, Wadsworth Publishing,
- Mearsheimer, John (2019), “Bound to Fail: The Rise and Fall of the Liberal International Order”, *International Security*, Cilt 43, Sayı: 4, ss. 7-50.
- Nye, Joseph S. (2003), *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Çeviren: Gürol Koca, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Örmeci, Ozan & Kısacık, Sina & Helvacıköylü, Gamze (2023), “21. Yüzyıla Damgasını Vuracak Büyük Güç Rekabeti: ABD-Çin İlişkileri”, içinde (editörler: Hasret Çomak & Burak Şakir Şeker & Huriye Yıldırım Çınar) *Küresel Aktörler ve Büyük Güç Rekabeti* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, ss. 425-471.
- Roloff, Ralf (2021), “COVID-19 and No One’s World: What Impact for the European Union?”, *Connections: The Quarterly Journal*, Cilt 19, Sayı: 2, ss. 25-36.
- Simma, Bruno (1999), “NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects”, *European Journal of International Law*, Cilt 10, Sayı: 1, ss. 1-22.
- *TRT Haber* (2022), “ABD'nin "kara lekesi" Guantanamo 20 yıldır açık”, 11.01.2022, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/abdnin-kara-lekesi-guantanamo-20-yildir-acik-643925.html>.
- U.S. Department of State (2009), “Foreign Policy Address at the Council on Foreign Relations - Question-and-Answer Session: Hillary Rodham Clinton”, 15.07.2009, Erişim Tarihi: 10.04.2024, Erişim Adresi: <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2009a/july/126085.htm>.
- Wallerstein, Immanuel (2006), “The Curve of American Power”, *New Left Review*, Cilt 40, Sayı: 1, ss. 1-20.